

vuoden 1995 tutkimuksen aineistona ovat myös urheilu- ja kulttuurisivujen ulkomaanuutiset.

Kirjan kolmannessa osassa paneudutaan laadullisiin tapaus tutkimuksiin. Niistä nousee esiin Eeva Suhosen artikkeli "Sir Vili ja filippiiniläisvaimot", jossa analysoidaan Helsingin Sanomista liikkeelle lähtenyt jutturyvästä, joka käsitteli filippiiniläisten naisten välitystä suomalaisten miesten vaimoiksi. Aihe ei ole ulkomaanuutistutkimusten tyypillisintä aineistoa ja saa kovan uutisen kriteerit sisäistäneen lukijan kulmakarvat aluksi kohoamaan. Mutta turhaan, sillä tämän yksittäistapausten kautta päästään käsiksi erään ulkomaanuutisiakin koskevaan muutokseen, nimittäin uutisten populaaristumiseen.

Sir Vili -juttujen draamallisuus, hyvä -paha-asetelma, värikäs kielenkäyttö ja tunnelämyksiä tarjoava kuvitus takasivat jutuille Suomessa varmasti laajemman lukijakunnan kuin saivat esimerkiksi Ranskan ydinkokeita käsitelleet uutiset. Asian kääntöpuoli tietysti on, kuinka paljon nämä draamalliset henkilöjutut lisäsivät lukijoiden tietoa Thaimaan vaimokaupan todellisista syistä, maan valtavasta köyhyydestä ja työttömyydestä? Niiden yhteyttä vaimokauppaan eivät suomalaiset tiedotusvälineet näyttäneet ymmärtävän tai ainakaan pitäneet aiheellisena käsitellä, toteaa Eeva Suhonen.

Samanlaista populaaristumista löytyi Pekingin kansainvälistä naiskonferenssia käsitelleistä jutuista. Aihetta käsiteltiin erityisesti feature- ja human interest -jutuissa. Jo juttujen otsikointi oli hyvin vapaamielistä: "Anarkiaa ja ramponeja" (HS 1.9.1995); "Kiinalainen suursiivous. Peking on lakaistu pölystä ja putsattu työkeydestä. Naiskokous voi alkaa" (HS 3.9.1995) Liitäntä naisasiaan toi jutuille oman sävynsä ja vaikutti paitsi raportoinnin laajuuteen myös kerrontatapaan. "Esimerkiksi samantyyppisestä kansainvälisen työjärjestö ILO:n kokouksesta ei koskaan kerrottaisi siihen tapaan kuin Pekingistä, siis korosteisen usein isoja ja pieniä asioita yhdistellen", toteavat Minna Aslama ja Ullamaija Kivikuru.

Jos lukija tuntee lievästi pettymystä siitä, että suuria muutoksia ei ulkomaanuutisoinnissa ole viimeisen 30 vuoden aikana tapahtunut, ei vika suinkaan ole kirjassa. Päinvastoin, kirjoittajat tekevät kaikkensa analysoi-

nessaan pieniäkin muutoksia. Epilogissaan Ullamaija Kivikuru näkee jo ennustuksen tulossa olevasta myrskystä. Ulkomaanraportointi kohdentuu ehkä vastaisuudessaakin pääosin tuttuihin kohteisiin Washingtoniin, Brysseliin ja Moskovaan sekä politiikkaan, talouteen ja kansainvälisiin konflikteihin, mutta muutoksen merkkejä on erityisesti journalistisen tyylin kehityksessä. Tulossa on kevennyttä, dramatisointia, "featuremaisuuksia", jotka saattavat olla herempää rikkomaa tai ainakin kyseenalaistamaan vallan hierarkioita.

Mari Maasilta

YTM, tutkija, Tampereen yliopisto

Urheilijan rooli journalismin näyttämöllä

Kalle Virtapohja:

SANKAREIDEN SALAISUUDET: journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä.

Jyväskylä: Atena, 1998. 260 s.

Kalle Virtapohjan teos lienee Suomen ensimmäinen urheilujournalismia käsittelevä väitöskirja. Virtapohjan työssä erityisen mielenkiinnon kohteena on journalistinen draama, jonka päähenkilöiksi urheilusankareita aina tarvitaan. Yleisemmällä tasolla tutkimus pyrkii selvittämään, miten urheilujournalismin sankarit osallistuvat kansallisen identiteetin rakentamiseen. Työssä hahmotetaan myös erilaisia yhteiskunnallisia "tilauksia" joiden tyydyttämiseen sankareita on eri aikakausina tarvittu. Työn alkupuolen teoriaosuudessa Virtapohja pohtii sankaruutta ja symbolista johtajuutta, sankarikertomuksia, mytologiaa, rituaaleja ja kansallista identiteettiä. Tekijä ruotii myös urheilujournalismin luonnetta ja kehitystä. Samoin paneudutaan journalistisen draaman olemukseen.

Empiirisessä osuudessa Virtapohja tarkastelee urheilujournalismin rakentamaa sankaruutta tutkimalla eri aikakausilta yhteensä

seitsemää urheilijaa ja yhtä valmentajaa. Kirjassa tutkitaan miten urheilujournalismi on muokannut Hannes Kolehmaisena, Paavo Nurmen, Tapio Rautavaaran, Veikko Hakulisen, Lasse Virenin, Keijo Rosbergin ja Marja-Liisa Hämäläisen (Kirvesniemi) sekä Curt Lindströmin sankaritarinoita. Tutkimusmateriaaliksi Virtapohja oli valinnut etupäässä sanomalehtijuttuja, mutta myös varhaisia radioselostuksia ja televisio-ohjelmia analysoidaan.

Virtapohjan työ ankkuroituu selkeästi viestinnän yhteisöllisyyssjäsennykseen, James Careyn määritelmään viestinnästä rituaalina paremmin kuin informaation siirtona. Tämä sopii aiheeseen erittäin hyvin, sillä on helppo nähdä urheilu yhteisöllisyyttä tuottavana ja identiteettiä vahvistavana rituaalina. Urheilua seuraavat katsojat sitoutuvat voimakkaasti jännittämään "meidän" puolellemme voiton puolesta ja vastustamaan "niiden" voittoa. Kansakunnan sisäiset ristiriidat väistyvät ja sulamme "samuudeksi" ponnistaessamme yhteistä vihollista vastaan. "Identiteetti" viittaa juuri samuuteen; myöhäislatinan "identitas" -sanan pohjana on "idem" (sama). Mutta "samuutta" ei voi olla ilman "erilaista". Siksi identiteettien tuottaminen on myös erojen tuottamista. Sisäiset erot muuntuvat "meidän" ja ulkoisen vastustajan väliseksi eroiksi.

Tekijä toteaa, että pelkistetyimmillään draama syntyy hyvän ja pahan vastakkainasettelusta. Ehkäpä olisi kuitenkin perustellumpaa puhua vain vastakkaisista voimista, sillä eiväthän urheilun kilpaveikot ole oikeasti "pahoja". Hyvän ja pahan kamppailu toteutuu sen sijaan elokuvissa ja muussakin viihteessä. Amerikkalaisessa ammattilaispainissa hyvä ja paha taistelevat ennalta laaditun käsikirjoituksen mukaisesti, ja hyvän tiedetään lopulta voittavan. Sitä vastoin oikea urheilu on arvaamatonta. Sitä ei ole ennalta käsikirjoitettu, joten lopputuloksesta ei koskaan voi olla varma. Tämä lisää urheilun jännittävyttä, jota voidaan vielä entisestään kiristää lyömällä vetoa suurista summista. Sopupelit vahingoittavat pahasti urheilun ominta olemusta.

Työn ulkopuolelta voidaan todeta, että ehkäpä koko urheiludraaman perimmäinen viehätys on merkityksellisuuden tuottamisessa. Lawrence Grossberg on todennut, että pahinta elämässä on indifferenssi, yhdente-

kevvyys. Pelaaminen ja jonkin puolelle sitoutuminen lopettaa elämän yhdentekevyyden ja tuo tilalle eroja, arvoja, merkitystä ja mielekkyyttä. Väljähtänyt elämä saa taas uutta piristystä. Jotkut tosin tulevat urheilusta riippuvaisiksi.

Tekijä soveltaa Orrin E. Klappin näkemystä "symbolisista johtajista", ihmisistä, jotka alkavat edustaa kussakin tilanteessa tärkeitä kollektiivisia arvoja ja sentimenttejä, kuten Durkheim sanoisi. Kulloinkin on olemassa tiettyjä sosiaalisia tilauksia ja tarpeita, joita palvotuksi sankareiksi muodostuvat henkilöt osuvat tyydyttämään. Myös urheilusankarin palvonnan ja erityisen suuren suosion taustalla on kulloisestakin kontekstista nouseva "tilaus".

Esimerkiksi vuoden 1912 Tukholman olympialaisten aikaan Suomessa elettiin kiristynyttä sortokautta. Hannes Kolehmaisena voitot saivat näissä oloissa erittäin vahvan poliittisen merkityksen; Kolehmainen omittiin isänmaallisuuden symboliseen välineistöön. Vuonna 1995 Suomi hullaantui perusteellisesti jääkiekon maailmanmestaruudesta. Yksi syy hurmioon oli Virtapohjan mukaan lamasta ja Euroopan Unioniin liittymiseen johtuva epävarmuus sekä kansan mielipiteiden kahtiajako. Voitto oli oivaa lääkettä kolhiintuneelle itsetunnolle. Sen myötä sisäiset riidat unohtuivat ja Suomalaisten "samuus" eli identiteetti tuotettiin uudelleen.

Tekijän näkemys symbolisista johtajista on vain rajoitetussa käytössä. Klappin luettelea monia erilaisia sankaruuden tyyppijä, lisäksi hän katsoo julkisuuden draaman rooleihin tarvittavan myös narreja ja konnia. Näitä kaikkia olisi varmasti löytenyt urheilunkin maailmasta. Esimerkiksi Matti Nykänen oli ensin sankari ja sitten narri. Keke Rosberg oli ensin narri ja sitten hänestä tuli sankari.

Virtapohjan mukaan urheilujournalismin draamallisuuden korostuminen on saanut tukea kahdesta kehityskulusta. Yksi draamallisuutta lisäävä tekijä on televisiollistuminen ja sen myötä tapahtunut kaupallistuminen. Toinen syy on urheilutoimittajien etäännyminen urheilun järjestelmästä. Televisio vaatii lajilta näytävyyttä: niinpä se suosii esimerkiksi hiihdossa värikkäitä kehonmyötäisiä pukuja ja dynaamisen näköistä luistelutyyliä. Vauhdikkaat joukkuelajit istuvat hyvin televisioon, treenattujen ja seksikkäiden-

kin urheilijoiden muodot tarjoavat voyeristista viihdettä. Televisio tavoittaa suuret kansainväliset yleisöt ja tv-oikeuksista maksetaan yhä suurempia summia – urheilusta tulee suuren luokan bisnestä.

Aiemmin urheilutoimittajat olivat luke-neet itsensä osaksi urheilun järjestelmää ei-vätkä he halunneet kriittisillä jutuilla "liata omaa pesää". Mutta vuoden 1984 Martti Vainion doping -tapauksen jälkeen myös urheilujournalismi siirtyi seuraamaan asiaa enemmän ulkopuolisena ja kriittisemmin. Vainion tapauksen jälkeen journalismi katsoi asiakseen kertoa epäkohdista ja jopa aktiivi-estesti nuuskia niitä esiin. Näin urheilun alu-esta voitiin tuottaa draamaa myös kilpailu-tilanteiden ulkopuolella. Monimutkaisetkin asiat käännetään tässä journalismissa usein yksinkertaisiksi binaarioppositioiksi: syylli-nen vai syytön, valehtelija vai toden puhuja. Vastaava siirtymä "katsomoon" on tapahtu-nut myös poliittisissa journalismissa.

Virtapohjan työ on suomalaisittain uutta, joten vertailukohtien puutteessa sen tiimoil-ta on paremmin jutusteltu kuin väitelty kriit-tisesti. Herää kuitenkin kysymys: eikö maail-malla tosiaan ole tutkittu urheilujournalis-mia enempää kuin teoksessa on mainittu? Empiirinen analyysi vaikuttaa melko ylimal-kaiselta, mutta ehkäpä tutkimuksen tavoite ei vaadikaan tunnontarkkaa lähilukua. Tie-tokirjana tämä journalistisen vetävästi kirjoi-tettu teos toimii hyvin, sillä väitöskirjoille ominaista akateemista viisastelua ei työssä näy.

Erkki Karvonen

YTT, tutkija, Tampereen yliopisto

Eväitä parempaan journalismiin

Mari Maasilta (toim.):

JOURNALISMIN

MUUTOSKARUSELLI

Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö,
Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto, 1999.
142 s.

Ensimmäisistä jutuista kerryvät kokemukset ovat usein ratkaisevia tulevien toimittajien uravalinnan kannalta. Uusien rutiinien opeteleminen vaatii kärsivällisyyttä myös toimi-tusten esimiehiltä. Jos oppi-isillä ja -äideillä on tulokkaiden opastamisessa riittävästi pit-käjänteisyyttä, työt rupeavat sujumaan vaik-ka niiden haasteellisuustaso nousisikin.

Tällainen ammatillisten käytäntöjen siir-täminen vanhemmilta nuoremmille on yksi aihe Mari Maasilan toimittamassa Journalis-min muutoskarusellissa. Kirja ei tullut mark-kinoille yhtään liian aikaisin. Joukkoviestin-nän merkitys on korostunut, mutta toimi-tustyön kehittäminen on innostanut yllät-tävän vähän suomalaisia viestintäyrityksiä muuten kuin teknisinä hankkeina.

Toimituksellista työympäristöä ei ilmei-kestikään ole nähty riittävän arvokkaaksi pohdinnan kohteeksi. Juttuja on joka ta-pauksessa syntynyt ja mikä tärkeintä entistä nopeammin ja pienemmällä yksikkökustan-nuksilla. Kuitenkin yksittäisestä aiheesta voi tehdä jutun tuhannella tavalla ja yleisön on tyytyminen siihen mitä heille tarjotaan. Kii-reen takia toimituksissa ei ole jäänyt aikaa oman työn arvioinnille.

Kokoomateoksen viisitoista kirjoittajaa tarkastelevat journalismin kehittämisen mahdollisuuksia hyvin monipuolisesti. Kir-jassa puhutaan toimitustyön työyhteisöllises-tä arjesta ja psykologiasta, kuten toimitus-työn johtamisesta ja toimittajien jaksamisesta, mutta myös yritystason innovaatoratkai-suista, median yleisösuhteesta ja toimitus-työn kehittämisstrategioista. Käsiteltäviä ai-healueita ovat lehtien toimituksellinen yhe-teistyö, yhteisen sunnuntailiitteen perusta-minen, journalismiyrittysten muuttuva kulttuuri, toimituksen johtamisessa tarvittava us-kallus, journalismin kehittämisen työkalut,